

12. Příčiny, průběh a důsledky reformace (reformace v Německu, Švýcarsku, Anglii a náboženské války ve Francii)

REFORMACE

- z lat *reformare* = přetvářet

= společensko-náboženské hnutí, usilující o nápravu církve (reformatio = náprava) → cílem přetvářet římskokatolickou církev, odstranit její nedostatky, omezit moc...

- náprava spol. rozporů a soc. problémů

- 1. hnutí v Evropě - 16. stol. (nástup renesance a humanismu + vynalezen knihtisku) → šíření hum. myšlenek → uvědomují si, že vše není v pořádku

- cílem přesné dodržování biblických předpisů, odstranění světské vlády církve

- chtějí návrat církve k původnímu poslání

- církev i společnost v krizi...církve nashromáždila majetek => vzdálila se od původních ideálů (prodej odpustků, svatokupectví...)

- epicentrum náboženských změn je ve střední E

- v 16. stol. se inspirují v českém prostředí z myšlenek Jana Husa

- v důsledku reformního hnutí došlo k rozpadu západního křesťanství

- obecné cíle:

a) Bible, jako hlavní zdroj církve, chtějí svobodný, laický výklad Bible, tak aby mu

porozuměla i nižší vrstva

b) dodržování křesťanské morálky (Desatera)

c) odstranění světské vlády církve (neměla by zasahovat do politiky)

d) vyřešení problematiky vysokého majetku církve

1. *reformace shora*

= reforma vycházející ze samotné církve prostřednictvím koncilů (=církvní sněm biskupů, který má za cíl projednat a urovnat záležitosti týkající se církvní nauky a praxe → politický nástroj, který má církve dovést k pořádku → shromáždění se konala za cílem vyřešení nějakého problému)

- vedená církvní hierarchií (Zikmund)

- koncilní hnutí... 15. - 16. stol. - Kostnický, Basilejský či Tridentický koncil se snaží o řešení duchovní krize → navazuje na reformace, reaguje na rozpad jednoty křesťanství, snaží se bojovat proti reformátorům

- konciliarismus - nejvyšší rozhodovací moc má koncil, stojí nad papežem (přebírá jeho funkci)

- hlavní slovo má ale stále papež

- papalismus - proud, který říká, že papež je nejvyšším představitelem církve a má vydávat zásadní rozhodnutí a závazná pravidla

- chce nová aktuální pravidla

- **Tridentický koncil** (1545 - 63, svolán na nátlak Karla V.)

- snaha o sjednocení katolíků s protestanty, umírněnou reformu (neuskutečněno)

- umožnil vznik nové církvní "zbraně" → **Jezuitského řádu** (zakladatel byl španělský mnich **Ignác z Loyoly**) - řád, který je nositelem vzdělanosti → chtěli vrátit obyvatelstvo do lůna křesťanství

→ krok k posílení postavení církve

2. *reforma zdola = velké sociální hnutí*

- snaha o nápravu církve spojená s šířením problémů (politických, sociálních...)
- vychází z řad jednotlivců, spojené s činností jednotlivých reformátorů, osobností
- prvopočátky v Anglii (**J. Wycliff**), husitství
- německá reformace v 16. stol.

NĚMECKÁ REFORMACE

- *předpoklady*: existuje sice jako Svatá říše římská, Německo je ale přesto rozděleno (knížectví, hrabství...) → až do 19. stol. typická roztržičnost na desítky až stovky svobodných měst
- nejednotné, nesourodé Německo bylo ideální místo → zdejší politicko-sociální zázemí vytvořilo prostor pro činnost reformátorů → reforma se dobře ujala - Habsburkové jsou formálně v čele, ale faktickou moc mají spíš jen v Rakousku
- područí rakouských Habsburků (základna Ferdinanda), patří sem Rakousko, České a Uherské království (prostě střední E)
- vládne tu německý císař
- výrazná nesourodost → každý řeší své zájmy
- nejednotné hospodářství, i tak ale inklinuje k rychlému hospodářskému rozvoji (Lübeck, Frankfurt – města vyloženě zaměřená na obchod)
- v 16. stol. posilování církve
- velké pravomoci papeže
- hospodářská nejednotnost... bohaté Porýní x chudé Braniborsko
- zájem na sjednocení mají města
- mezinárodní vztahy: Habsburkové rozšiřují území v Německu (sňatková politika), v 2. pol. získávají burgundské dědictví (Burgundsko, Nizozemí, Flandry)

MARTIN LUTHER

- až do roku 1517 jeden z německých kněží (nižší církevní klér)
- chtěl náboženství lidem zprostředkovat obyčejně
- nelíbilo se mu vedení duchovního života lidu
- byl proti zasahování církve do světského života a odklánění od Bible (říkal, že ji málo zprostředkovávají lidu)
- Bibli přeložil do němčiny, aby i běžní, negramotní lidé rozuměli kázání kněží
- kritizoval nedostatečné spojení církve s lidem
- 31. 10. **1517** – veřejně vystupuje se svoji nespokojeností → zveřejňuje **95 odpustků**, tezí = kritika proti stávající církvi, čerpal pouze z Bible (list 1,1-17 Římanů) → Luther je přibil údajně na kostelní dveře ve Wittenbergu → tento čin se považuje za vlastní počátek reformace → rychle se to rozšířilo mezi lidi do celého Německa → velká odezva → pozitivní ohlas, v zápětí se to dostalo až do Říma k samotnému papeži
- Luther se stal pro církev nebezpečný, líbí se chudině i církvi
- 1519 – je církvi oslovený → dají mu možnost, aby svou nespokojenost vysvětlil v Lipsku
- na univerzitě v Lipsku probíhá **Lipská náboženská disputace** → s teology na vědecké úrovni dostává šanci vysvětlit své odpustky (papežovi se nelíbilo hned 47 z nich) → neúspěšná (nenalézají společnou řeč) → vygradování konfliktu

- 1520 - **Excurge Domine** – protilutherovská bula, listina vydaná papežem → Luther považován za kacíře, vyobcovaný z církve (psanec pro církev)
- myšlenka na vytvoření vlastní církve → ochranu nachází u saského kurfiřta na hradě Wartburg
- 1521 – vytváří vlastní organizaci → **Lutheránskou církev** → základní pramen je Bible, bohoslužby vedené v národním jazyce, bližší pouto mezi knězem a obyčejným člověkem, svobodné kázání slova
- odmítá zpověď, jakožto prostředníka víry mezi věřícím a Bohem → říká, že víra je intimní záležitostí každého z nás
- prioritou je pro něj dodržování křesťanské morálky
- odmítá odpustky
- nelíbí se mu zlidovění reformace → Luther se bál, že některé vrstvy (zejména chudí) využijí reformaci k revoluci proti feudálům
- zdůrazňuje, že stát má vyšší moc než církev (chce zachování současného politického uspořádání, lidé by měli poslouchat svého pána)
- nechce spojení politiky a náboženství
- neuznává papeže jako hlavu církve
- od roku 1521 existuje v Německu rozdělení na lutherány a katolíky
- 1524 – 1525 – výrazné lidové sociální bouře → vypuká **německá selská válka** = pokus prostého lidu pod záminkou nespokojenosti s feudáli vytáhnout proti Karlovi V. (císař Sv.ř. a španělský král) → lid se cítí být nábožensky utlačován → chtějí se vymanit z moci feudálů a zlepšit si podmínky → končí vojenskou porážkou sedláků císařskými vojsky
- po roce 1525 – roste politické napětí ve společnosti
- lid chce, aby Karel V. uznal lutheránství jako další náboženství
- **Štýrský sněm** (1529) – zasedání říšského sněmu → Karel V. nechtěl slyšet o náboženské svobodě (loajální katolické církvi) → lutheránská aristokracie protestuje proti císaři => protestanti
- protestanti zakládají **Šmalkadský spolek** = nábožensko-vojenský spolek proti císařské politice → chtějí dát najevo, že to se svou církví myslí vážně
- protestanti vytváří **Augsburskou konfesi** (konfese = soubor základních článků víry) – lutheránská náboženská pravidla
- mezi přívrženci Luthera a katolíky vznikají náboženské spory → vypukají **Šmalkadské války** (1546 -47) → bojují proti sobě císařská vojska a Šmalkadský spolek
- protestanti chtějí náboženskou svobodu
- vojensky vítězí Karel V.
- katolíci se zaleknou Karla a začínají se přiklánět k Š. spolku → Karel provádí jednání
- **Augsburský náboženský smír (1555)** - = diplomatické smíření obou stran, dohoda založena na zásadách – “čí země, toho víra“ → na území Německa uznána “svoboda“ náboženství → každý feudál si zvolí, jakou víru bude mít jeho území, poddaní to musí přijmout
- většina Svaté říše římské lutheránská (Bavorsko katolické)
- po smíru šíření Lutheránství za hranice
- Dánsko, Norsko, Švédsko

REFORMACE V ZÁPADNÍ EVROPĚ (Švýcarsko, Francie)

JAN KALVÍN-> kalvinismus

- mladší než Luther → navazuje na jeho činnost
- pochází z Francie, ale střídavě působí i ve Švýcarsku
- také kritizuje církve, ale je radikálnější
- důraz na Starý zákon... velká mravní přísnost (odmítal výzdobu kostelů -> obrazoborectví, odmítal taneční zábavy, zpěv jen náboženských písní) – důraz na pracovitost, střídmost, ...
- cíl vytvořit novou křesťanskou společnost s přísnými křesťanskými zásadami
- říká, že křesťanská morálka má vyšší hodnotu než státní zákony → stát by se měl řídit Biblií
- **teorie predestinace** = teorie předurčení → říká, že lidé jsou rozděleni na dvě skupiny (předurčení, zatracení) → člověk ale může toto předurčení ovlivnit, tím, že bude žít podle Bible → buď se člověk dostane do nebe, nebo do pekla
- zaměřuje se na to, jak může člověk ovlivnit svou předurčenost (nejdůležitější postavení má práce, jakožto typická vlastnost dobrého křesťana, ale jen práce prospěšná pro společnost)
- kalvinismus ovlivňuje Francii, Švýcarsko, Španělsko, Nizozemí, VB, západní Německo, Švédsko, Skotsko
- regionální označení:
 - Francie, Nizozemí – hugenoti
 - Anglie – puritáni (příklon k Bibli)
- převládá ve státech, kde už se objevují hodnoty kapitalistické společnosti
- výsledky: narušení monopolu katolické církve
 - přínos pro národní kultury
 - podporuje měšťanstvo... přechod od feudalismu ke kapitalismu
 - teorie: pokud se pán nechová v souladu s Biblií, mohou poddaní povstat

ULRICH ZWINGLI-> zwingliánství

- pouze v oblasti Švýcarska (kněz a bojovník)
- ovlivněn Martinem Lutherem
- klade důraz na Písmo, jakožto základního pramene
- chce odtrhnutí od katolické církve
- hlásal zlepšení podmínek života na zemi, odmítal katolické svátosti
- chce individuální víru → ruší mše, výzdobu kostelů → ničí katolickou symboliku (rozbíjí oltáře, zvony...)
- skupina **novokřtěnci** = radikální reformní křesťanské náboženské hnutí (osamocení zwingliánci) → říká, že křest dítěte po narození je neplatné (až dospělí lidé mají právo sami rozhodnout) → prosazují svobodný výklad Bible
- snaha sjednotit švýcarské kantony (které byly do té doby rozděleny na vyspělejší městské a zaostalejší horské) a zamezit stěhování lidí -> boje proti Habsburkům

ANGLIE

- 1455 – 85... válka růží - vítězí **Tudorovci** (na straně Lancasterů), nastupují na trůn
- ekonomický úpadek... vybití šlechty
- většina obyvatel se zabývala zemědělstvím → v 16. stol. král zakázal vývoz vlny z Anglie → ta se začala zpracovávat v Anglii v manufakturách → vznik kvalitního sukna

- rozšíření chovu ovcí, ale nebyly pozemky → začal "proces ohrazování", ale šlechta si zabírala ale i obecné pozemky, čímž zlikvidovala střední a drobné rolníky → ti chudli → bezzemci → rostla kriminalita → vznik tvrdých zákonů

Jindřich VII. (1485 – 1509)

- oporou... zemědělci, gentry (= obchodníci a drobní podnikatelé), hvězdná komora (= soudní instituce... soudí pol. přestupky)
- posiluje samosprávu... farnosti, znovu dělí na hrabství, zakládá dolní sněmovnu
- parlament
- ekonomický rozvoj

Jindřich VIII. (1509 - 1547)

- zprvu proti reformaci... papež mu uděluje titul Defensor fidei (ochránce víry) -> nakonec se sám k reformaci přiklonil z dynastických důvodů (nebyla to ale ani tak náboženská reforma, jako spíš chtíč krále)
- 1. žena... **Kateřina Aragonská** - Jindřich se chce rozvést, protože mu nedala mužského potomka, ale papež nepovoluje -> **1534...** vyhlašuje **anglikánskou církev** (hodnoty stejné jako u katolíků)
 - hlavou je král (neuznává papeže)
 - zrušení chrámů, sekularizace majetku církve (zisk pro krále), ruší celibát
- mezi měšťanstvem se šíří kalvinismus... puritáni
- úspěšná zahraniční politika... ovládl celé Irsko
- 6 žen... **Anna Boleynová** – matka Alžběty; obvinil ji z nevěry a popravil, **Jana Seymourová**, **Anna Klévká**, **Kateřina Howardová** - nevěrná -> popravena; **Kateřina Pairová** – přežila ho
- finanční problémy vyřešil tím, že zabral majetek tisícům klášterů
- radikální křídlo **Puritánství** (purus=očistit), chtělo anglikánskou církev zbavit veškerého katolictví

Marie Krvavá (1547 - 58)... Bloody Mary

- dcera Jindřicha; katolička (vychována ve Španělsku)... chce zrušit anglikánskou církev (neúspěch)
- vrátila se k anglikánství, podporovala obchod, i ve formě pirátství

FRANCIE

- 1453... po výhře ve 100-leté válce dobývají zpátky území (až na Calais, dobyli od Britů až 1558)
- posílení francouzské hegemonie... nejsilnější v Evropě
- většina obyvatel se věnovala zemědělství (nebyla tak vyspělá jako Anglie)
- manufaktury na parfémy, porcelány či koberce
- pronikal sem kalvinismus ze Švýcarska

Ludvík XI. (1461 - 83)

- posiluje panovnickou pozici, oslabuje moc generálních stavů; oporou města, armáda, byrokracie
- úřednická šlechta... placená králem; dvorská - intriky, korupce, ...
- politická stabilizace; ekonomická prosperita... zemědělství, manufaktury; luxusní zboží
- zavádí daň z hlavy

- centralizovaná monarchie... přechod k absolutismu
- snaha expandovat... Porýní; neúspěšná snaha o burgundské dědictví; Itálie

Karel VIII. (1483 - 98)

- snaha o Neapolsko (kdysi patřilo Anjouovcům) x Benátská liga (papež, Benátky, Milán, Španělsko)... poražen

Ludvík XII. (1498 - 1515)

- cílem získat Milánsko... střet s Habsburky -> poražen

František I. (1515 - 47)

- snaha porazit Habsburky
- 1515... bitva u Marignana - porazil Švýcary a zmocnil se Milánska... skončila první část bojů mezi Francií a Habsburky; druhá část od 1521 -> poražen a zajat; slibuje mír, ale porušuje a boje pokračují
- neustálé války... drancuje zem ekonomicky; rostou daně -> nespokojenost, destabilizace země
- postupně proniká reformace...

REFORMACE VE FRANCII

- politika galikanismu... církev nezávislá na papeži, podřízená králi
- špatné podmínky, přesto postupně probíhá... ohlas mezi učenci, ale i u dvora
- od 40. let mezi městy proniká kalvinismus (v důsledku králova vydrancování země)... „hugenoti“
 - JZ Francie
 - města, drobná šlechta; v čele rod **Bourbonů**
- proti katolická liga... SV Francie
 - okolí krále; rod **Guisů**
- po smrti Františka se střídají slabí panovníci...

Kateřina Medicejská

- vládne za svého manžela **Jindřicha II.**, ale i později za své 3 syny

NÁBOŽENSKÉ VÁLKY VE FRANCII

- v 16. stol. snaha o upevnění moci → pokus o rozšíření na Apeninský poloostrov
- o Apeninský poloostrov válčí se Španělskem
- 1558 – získání přístavu **Calais**
- velké vnitřní náboženské sváry
- část obyvatel se nejdříve přiklonilo k Lutheránství, později zvítězil Kalvinismus
- francouzští kalvinisté se nazývali **hugenoti**
- francouzští králové válčili se španělskými a rakouskými Habsburky
- Jindřich III., 1562 – 1598... válka mezi katolíky a hugenoty – **hugenoti** početně slabší, ale úspěšnější (podpora Anglie, měst; dobří velitelé)
- 1570... kompromisní dohoda o svobodě náboženského vyznání
- do čela hugenotů se dostal **Jindřich Navarraský** (Bourbon) → oženil se s katoličkou Markétou z Valois → mělo dojít ke smíru → místo toho proběhla bartolomějská noc
- **bartolomějská noc** (24. 8. 1572) – krvavý masakr, katolíci zavraždili několik tisíc hugenotů (včetně předních představitelů) → válka mezi hugenoty a katolíky

- 1584 – poslední hugenotská válka → válka tří Jindřichů (Jindřich Navarrský, nový král Jindřich III. A Jindřich de Guis)
- 1589 – po vymření rodu Valois nastupuje Jindřich Navarrský na francouzský trůn jako Jindřich IV. → musel ale přestoupit na katolictví
- 1598 – Jindřich zveřejnil **edikt nantský**, což hugenotům zajišťovalo náboženskou svobodu a dávalo jim právo zastávat státní úřady...nekatolická města si vydobyla svou autonomii...ukončena občanská válka
- hugenoti dokonce mohou mít své jednotky - město La Rochelle
- katolictví ale stále prvním náboženstvím v zemi
- velký rozkvět, rozmach země (manufaktury, budování loďstva, silnice, monetarismus – zdůrazňována převaha exportu nad importem, ...)
- podpora obchodu, vznik manufaktur, kolonizace Quebecku
- 1610 – Jindřich byl zavražděn a nastupuje Ludvík XIII.
- boje mezi katolíky a hugenoty...oslabovali stát na mezinárodním poli
- následuje éra nestability za **Ludvíka XIII.** -> vládne matka **Marie Medicejská**
→ pokračoval v politice otce, vzchopil Francii hospodářsky, ale vtáhl ji také do Třicetileté války
- 1614... rozpuštěny generální stavy (naposledy svolány -> neshodly se => počátky absolutistické vlády...pokračuje se v tradici Ludvíka XI.)